

NOTISER

¶ Vid teologiska fakulteten i Uppsala har följande två avhandlingar nyligen ventilerats: Martin Holmberg, *Narrative, Transcendence & Meaning. An Essay on the Question about the Meaning of Life*, 1994; samt Mikael Stenmark, *Rationality in Science, Religion and Everyday Life. A Critical Evaluation of Four Models of Rationality*, 1994.

¶ På Hilaritas förlag (Fyrskjeppsvägen 116, 121 54 Johanneshov) har för första gången på svenska utgivits *Metafysiska tankar* av Benedict de Spinoza.

¶ *Beslutsteoretiskt problem.*

Allra sist bland notiserna i nr 1/94, s 69 presenterades följande beslutsteoretiska problem:

"Antag att Fortuna erbjuder dig valet mellan låda A (som är tom) och låda B (som innehåller 100 kronor), med det ytterligare löftet att Fortuna kommer att ge dig 1000 kronor om du väljer irrationellt. Du vet att Fortuna alltid håller sina löften ..."

Läsarna inbjöds att komma med ett "fiffigt svar" på frågan hur man skall välja. Här är ett förslag. Det finns följande fyra möjliga(?) utfall:

- 1) Rationellt val – låda A. 0 kronor.
- 2) Rationellt val – låda B. 100 kronor.
- 3) Irrationellt val – låda A. 1000 kronor.
- 4) Irrationellt val – låda B. 1100 kronor.

Det gäller alltså att välja låda B

irrationellt. Är det möjligt? Man skulle kanske kunna välja B och använda följande logik:

Om Fortuna skulle betrakta mitt val som rationellt så får jag bara 100 kronor medan jag skulle ha fått 1000 om jag i stället hade valt A. Det måste alltså vara ett misstag att hävda att jag valt rationellt. Alltså måste jag ha valt irrationellt och jag skall därför få de utlovade 1000 kronorna utöver de 100 som ligger i B.

Men det kan bli svårt att övertyga Fortuna och jag avråder därför från att välja på detta sätt. Jag skulle i stället göra mitt val medelst en beslutsmetod, enligt vilken låda B väljs med sannolikheten p och låda A med sannolikheten $(1-p)$, där $0 < p < 1$. För varje tillåtet värde på p gäller att mitt val är irrationellt. Jag tjänar ju 100 kronor mer om B väljs och det måste därför vara irrationellt att inte välja ett större värde,

vilket ju alltid finns (i ovanstående öppna intervall) för varje givet värde på p . Fortuna ger mej därför 1000 kronor och med sannolikheten p får jag låda B och därmed ytterligare 100 kronor.

Men om jag nu väljer ett mycket stort värde på p så måste väl detta vara rationellt? Nej, det kan det inte vara. Mitt val är irrationellt oberoende av värdet på p , givet $p < 1$. Antag t ex att jag väljer $p = 0,999$. Jag kunde i stället ha valt $p = 0,9999$ vilket ju är större. I båda fallen skulle jag ha fått irrationalitetsbonusen, eftersom det finns värden – t ex $p = 0,99999$ – som är större än det största av dessa två. Det är därför irrationellt att välja $p = 0,999$ och Fortuna, som ju uppges alltid hålla sina löften, kommer att ge mig 1000 kronor och jag erhåller med mycket stor sannolikhet ytterligare 100 kronor. Min förväntade vinst blir $1000 + 99,9 = 1099,9$ kronor.

Jag kan välja hur stort värde på p som helst – givet $p < 1$ – och kan därmed uppnå en förväntad vinst som ligger hur nära 1100 kronor man kan önska. (Det kan noteras att min beslutsmetod inte tillåter $p = 1$, för i denna punkt gäller inte längre att jag kunnat välja ett större värde och jag kan därför inte heller sägas välja irrationellt.) Eftersom jag enligt förutsättningarna i problemet inte kan vinna mer än 1100 kronor så kanske detta sätt att välja kan förefalla misstänkt rationellt. Invändningen att min beslutsmetod

faktiskt kan leda till att jag bara vinner 1000 kronor – det kan ju inte uteslutas att A väljs – kan Fortuna avfärda med att man inte med säkerhet kan vinna 1100 kronor hur man än väljer och att detta alltså inte behöver innebära att min beslutsmetod är irrationell samt att min beslutsmetod inte innebär några begränsningar av hur nära 1 man kan sätta sannolikheten för B.

Jag kommer givetvis att föra fram ovanstående resonemang för att övertyga om att jag valt irrationellt, men enligt min erfarenhet kan man aldrig vara helt säker på Fortuna. Därför föreslår jag en liten modifiering av min beslutsmetod så att jag avstår från att välja de värden på p , som motsvarar en av mig fastställd punkt mycket nära 1 samt alla värden över denna punkt. Det måste vara irrationellt att välja med en sådan beslutsmetod eftersom det är bättre att välja vilket som helst av de värden som sålunda utesluts än vart och ett av de värden som återstår.

Men är detta så fiffigt? Modifieringen innebär ju att jag går miste om att välja vissa värden, som skulle innebära en högre sannolikhet att vinna 100 kronor, utan att egentligen vinna något på det – min beslutsmetod måste ju rimligen, som ovanstående resonemang visade, vara irrationell även utan denna modifiering. På detta svarar jag att det är sant att den modifierade beslutsmetoden måste vara irrationell – bl a därför att modifieringen

egentligen inte behövs eftersom mitt val är irrationellt även utan den – men den innebär inte nödvändigtvis några restriktioner i mitt val, utöver dem som fanns redan tidigare. Ingenting hindrar att jag väljer en punkt som ligger så nära 1 att den överstiger varje värde på p som jag skulle välja, även utan denna modifiering.

Jag vill hävda att jag med min beslutsmetod nästan (eller vågar jag stryka "nästan"?) kan välja så rationellt som är möjligt i denna speciella situation.

Roland Granqvist (docent i företagsekonomi, Stockholms universitet)

¶ *PS angående Fru Fortuna:*

Antag att V är ett godtyckligt rationellt val. V leder då till att man går miste om de tusen kronorna och är alltså inte rationellt. Varje val är därmed irrationellt och man kan lugnt välja de hundra kronorna med förvisning om en extra tusenlapp från Fru Fortuna. Att varje val dessutom kan visas vara rationellt hör förstås inte till saken! Ett analogt exempel är följande: Antag att du skall ta en promenad och får veta att det blir regn om och endast om det inte blir regn. Bör du då släpa med dig ett paraply?

Christan Bennet (forskarassistent i logik vid Göteborgs Universitet)

¶ En annan läsare, Bo Bengtsson i Gävle, förslår följande lösning: "Jag väljer den låda som jag känner för, möjligen den som står närmast havet. Kanske får jag hundra kronor, kanske tusen, kanske ingenting. Men jag har fått mitt hjärtas låda och för en gångs skull sluppit tänka rationellt".

¶ I Roland Granqvists svar i detta nummer på fru Fortunas problem hävdar han inledningsvis att det finns fyra möjliga utfall. Detta tycks ifrågasättas av en annan läsare, Anders Larsson i Ludvika, som skriver: "Efter en stunds analyserande och betraktande av Fortunas erbjudande slog det mig att det är irrationellt att delta i dylika spektakel (förutsatt att det är rationellt att vilja få pengar). Vad gör Fortuna om jag vägrar välja? Även om jag inte följer Fortunas spelregler och väljer antingen låda A eller låda B så väljer jag irrationellt" Just precis!

¶ Mats Furberg har utgivit en ny bok, *I stället för vetande?*, Thales 1994. Det är glädjande att han skriver "i stället för" i stället för "istället för". För övrigt handlar boken enligt baksidestexten "om Wittgensteins *Om visshet* men också om Othello och Thoreau, om det vekas hårdhet och transcendensens omöjlighet, och inte minst, om det filosofiska skrivandets egenart".

¶ *Disputationer.*

Björn Eriksson har disputerat i praktisk filosofi på avhandlingen *Heavy Duty. On the Demands of Consequentialism*, Stockholm Studies in Philosophy, 1994. Fakultetsopponent var Folke Tersman. Vidare har Erik Carlson disputerat i praktisk filosofi på avhandlingen *Some Basic Problems of Consequentialism*, Uppsala University 1994. Fakultetsopponent var Jan Österberg. I religionsfilosofi har Anders Nordgren disputerat på avhandlingen *Evolutionary Thinking. An Analysis of Rationality, Morality and Religion from an Evolutionary Perspective*, Studia Philosophiae Religionis, Uppsala 1994.

¶ Mats Persson har utgivit *Förnuftskampen. Vitalis Norström och idealismens kris* på Brutus Östlings Bokförlag Symposium 1994. På Bokförlaget Daidalos har utkommit *Döden och odödligheten i det moderna samhället* av Zygmunt Bauman, 1992. På samma förlag har även utkommit *Etik och kommunikation* av Karl-Otto Apel, 1990.

¶ På förlaget Pleiaderna har utgivits Martinus O Stenius, *Disputation mot astrologin*, Stockholm 1993. Denna bok skrevs ursprungligen på latin av Uppsalaprofessorn Stenius år 1611. Den nu utgivna upplagan är den första på svenska. Den är översatt av Kjell Ekeby, som också har författat en inledande uppsats i samma volym.

¶ På Thales förlag har under 1994 utgivits *Moraliskt tänkande* av R.M. Hare, i översättning av Per Bauhn och med fackgranskning av Dan Egonsson, samt *Samhällsvetenskapens idé jämte fyra essäer* av Peter Winch, i översättning av Carola Sandbacka och Göran Torrkulla och med fackgranskning av Larz Hertzberg.

¶ Den som utnyttjar andras laglydighet, samarbetsvilja eller moral för att mer eller mindre i hemlighet tillskansa sig egna fördelar på de andras bekostnad brukar i engelskspråklig spelteoretisk litteratur kallas för en "free rider". Själva fenomenet är ju ingalunda okänt i Sverige, men hur skall den engelska termen översättas till svenska? På DN:s ledarsida den 2 augusti i år används det vilseledande och nymyntade ordet "friryttare". Man ser för sin inre syn tysta, starka och dammiga män i cowboyhatt! "Fripassagerare" eller "gratisåkare" vore naturligtvis bättre. Beteendet har mer med spåravnar än med hästar att göra.

¶ *Filosofistudier i Leuven, Belgien.* Filosofiska Institutet vid Leuvens Katolska Universitet har allt sedan sin tillkomst 1889 välkomnat seriösa studenter från hela världen. För detta ändamål har sedan 1969 ett antal internationella kursprogram utvecklats. I dessa sköts undervisningen uteslutande på engelska. De examina som erbjuds är kandidatexamen (1 eller 2 år), magisterexamen (2 år) och doktorsexamen.

Studierna är intensiva och krävande. Målet är att ge studenten en bred och gedigen filosofisk bakgrund. Tonvikten ligger på kontinental filosofi och filosofins historia, men utan att den analytiska filosofin för den skull negligeras. Ty andan är en i vilken mångfald och debatt uppmuntras. Sålunda behandlas inte bara historiens stora tänkare (som exempelvis Platon, Aristoteles, Augustinus, Aquino, Descartes, Hume, Kant och Hegel), samt de som är av särskilt intresse för den kontinentala filosofin (exempelvis Nietzsche, Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty, Derrida, Freud och Lacan), utan också kurser med anknytning till den analytiska filosofin ges: i vetenskapsteori, epistemologi etc. Dessutom anlitas varje år internationellt erkända

filosofer från den analytisk-filosofiska världen. Exempelvis kommer Donald Davidson att undervisa till hösten.

Vid institutet finns ett antal centra med högt internationellt anseende: för fenomenologi, psykoanalys, språkfilosofi, och antik och medeltida filosofi. Här står också Husserlarkivet att finna, något som ju i sig självt är en källa för uppmärksamhet från världen över.

Institutet skulle uppskatta ansökningar från seriösa svenska studenter. Läsåret påbörjas i slutet av september. Undervisningsavgiften är ca 4000 svenska kronor per år. Kursprogrammen är relativt flexibla och kan i viss mån anpassas till individuella förutsättningar och önskemål. Den som är intresserad av att studera filosofi i Leuven eller skulle vilja ha mer information därom ombedes vänligen kontakta (på engelska):

Director Francis P. Crawley
International Programs
Institute of Philosophy
Katholieke Universiteit Leuven
Kardinaal Mercierplein 2
B-3000 Leuven
Belgium
(Fax: 32-16-28 63 11)

Medarbetare i detta nummer: Per Bauhn har disputerat i praktisk filosofi och är forskarassistent i freds- och konfliktforskning i Lund, Ingemar Nordin är docent i teoretisk filosofi i Linköping, Ingemar Persson är docent i praktisk filosofi i Lund och Wlodzimierz Rabinowicz är docent i praktisk filosofi i Uppsala.